

Motion till riksdagen

1986/87:L109

Göte Jonsson m. fl. (m)

Äktenskapsbalk m. m. (prop. 1986/87:1)

Propositionen innehåller förslag till ny äktenskapsbalk, som skall ersätta den nuvarande giftermålsbalken samt ändringar i ärvdabalken. Vi avvisar regeringens förslag på väsentliga punkter bl. a. vad gäller gränserna för avtalsfriheten och arvsrätten vid makes död.

Makars bostad och bohag

Enligt propositionen skall den make som bäst behöver makarnas gemensamma permanentbostad ha rätt att få den vid bodelningen även om bostaden tillhör den andra maken om ett övertagande kan anses skäligt. Under samma förutsättningar skall en make även ha rätt att överta gemensamt bohag. Som en följd av dessa förslag skall även s. k. rådhetsinskränkningar införas, dvs. en make får inte förfoga över aktuell egendom utan den andres godkännande.

Enligt nu gällande regler delas värdet av en gemensam bostad lika mellan makarna, liksom annat giftorättsgod. Vem som i praktiken får bostaden är dock en fråga som avgörs då lottläggning sker. Om bostaden är enskild egendom ingår den inte i bodelningen. För bohag finns inga särskilda delningsregler nu. Enligt en särskild lag, 1959 års lag om makars gemensamma bostad, kan i vissa fall bostad som är enskild egendom tilldelas den make som har störst behov av den. Detta gäller dock enbart bostäder som innehas med hyres- eller bostadsrätt. Fastighet som innehas med äganderätt omfattas inte av lagen.

Propositionens lagförslag möjliggör att exempelvis även en villa som är enskild egendom tilldelas den andra maken. Egendom, som är enskild på grund av villkor vid gåva eller i testamente, kommer dock inte att beröras av den föreslagna lagändringen.

Gränserna för avtalsfriheten

I propositionen föreslås att de nyss nämnda reglerna om övertaganderätt gällande gemensamt bohag och bostad skall vara tvingande. Sådan övertaganderätt skall alltså finnas, oavsett vad makarna kan ha avtalat sinsemellan om egendomen och hur den skall fördelas vid en framtida bodelning. Regeringen åberopar att starka sociala skäl talar för att det minimiskydd som en make ges genom rätten till övertagande gällande bostad och bohag, inte skall kunna sättas ur spel genom att maken i förväg avstår från skyddet genom att gå med på att egendomen blir enskild.

Vissa remissinstanser riktar skarp kritik mot den föreslagna ordningen. Vi menar också att nuvarande ordning är bättre och delar de synpunkter

som framkommit i bl. a. justitiekanslerns yttrande. Vi anser att det är fel att inte respektera den avtalsfrihet som råder mellan makar eller sambor. Det betraktelsesätt som kommer till uttryck i propositionen torde inte stämma överens med den uppfattning medborgarna i allmänhet har, och det kan i vissa fall försvåra möjligheten att ingå äktenskap på grund av den osäkerhet som skapas om förslaget blir gällande lag. Enligt den föreslagna ordningen blir det omöjligt för två makar att utifrån principen om avtalsfrihet komma överens om en fullständig egendomsskillnad i äktenskapet. Enligt vår mening måste makarna kunna bestämma över sin egendom även i den mån den utgör deras bostad eller ingår i bohaget, utifrån de regler som gäller enligt nuvarande lagstiftning. Vi avstyrker därför propositionen i denna del.

Arvsrätt vid en makes död

Här föreslås att om någon avlider och efterlämnar make och bröstarvingar skall kvarlåtenskapen tillfalla den efterlevande maken med fri förfoganderätt. När denna make avlider skall bröstarvingarna till den först avlidne ha rätt till efterarv. Om det finns barn som inte är makarnas gemensamma, skall bröstarvinge till den först avlidne maken ha rätt att få ut sin arvslott omgående.

I propositionen åberopas som skäl för förslaget att det finns åtskilliga omständigheter som talar för att efterlevande make tillerkänns en starkare ställning. Detta måste då ske på bröstarvingarnas bekostnad. Det framhålls också att även om detta är något nytt för svensk rätt är så inte fallet i andra nordiska länder.

I propositionen anges att den efterlevande maken har ett starkt socialt intresse av att det för makarna gemensamma hemmet inte splittras. Kvarlåtenskapen bör därför tillfalla den efterlevande maken med fri förfoganderätt med rätt till efterarv för bröstarvingarna. Den efterlevande makens rätt att överta kvarlåtenskapen kan dock sättas ur spel genom testamente. Inget skall alltså hindra att exempelvis en bröstarvinge på grund av testamente, upprättat av den avlidne, erhåller egendom som annars skulle tillfallit den efterlevande maken med fri förfoganderätt.

Man kan fråga sig vilken betydelse laglotten egentligen får om den efterlevande får sitta i "orubbat bo". Helt klart är att laglotten och därmed arvsrätten urholkas genom propositionens förslag. Den rätt till efterarv som bröstarvingar får är ju inte en rätt till något absolut belopp utan är en rätt till en viss kvot i den efterlevande makens dödsbo. Ingenting hindrar att den efterlevande maken gör av med all egendom som hon fått med fri förfoganderätt efter den först avlidne maken. Rätten till laglott kan dock ha betydelse bl. a. som ett skydd för bröstarvingarna mot att en förälder testamenterar egendom till utomstående.

Vi delar den uppfattning som kommer till uttryck i propositionen liksom hos de flesta remissinstanser, att skyddet för den efterlevande maken behöver förstärkas. Vi anser dock att detta bör ske inom ramen för nu gällande ordning beträffande arvsrätten mellan föräldrar och bröstarvingar. Det bör också understrykas att makar redan genom upprättande av inbördes testamente kan uppnå ett väsentligt förhöjt efterlevandeskydd. En förstärkning

av efterlevandeskyddet kan lämpligen ske genom en uppräknig av antalet basbelopp, eller på annat liknande sätt. Det bör ankomma på regeringen att återkomma till riksdagen med förslag till sådant förstärkt skydd för efterlevande men inom ramen för nuvarande ordning.

Mot. 1986/87
L109

Vi kan inte finna att förslaget i propositionen beträffande arvsrätt för den efterlevande maken kontra bröstarvingarna är bättre än nu gällande regler. Tvärtom skapas nya problem och svårigheter genom den föreslagna ordningen. Vi avstyrker propositionen i denna del.

Hemställan

Med hänvisning till vad i motionen anförts hemställs

1. att riksdagen avslår proposition 1986/87:1 såvitt avser förändring av nuvarande ordning beträffande avtal mellan makar.
2. att riksdagen avslår proposition 1986/87:1 såvitt avser arvsrätt vid makes död.
3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts angående förstärkt skydd för en efterlevande make.

Stockholm den 10 november 1986

Göte Jonsson (m)

Anita Bråkenhielm (m)

Sonja Rembo (m)

